

ประสิทธิภาพของพนักงานสอบสวนในการรวบรวมวัตถุของคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน

นายอภิชาติ	ฐาภุรบุตร ¹
นายเอกพงษ์	อินวิเชียร ²
นายไพฑูรย์	ถนัดหมอ ³

บทคัดย่อ

การค้นหาคำความจริงในคดีอาญามี 2 เรื่อง ได้แก่ การค้นหาคำความจริงที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด ข้อหาหรือฐานความผิด และการค้นหาคำความจริงที่เป็นประวัติความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาณัติของผู้ต้องหา ไทยใช้ระบบกล่าวหา ซึ่งเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ระบบกล่าวหาจะถูกแยกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นการสอบสวนฟ้องร้องและส่วนที่เป็นการพิจารณาพิพากษา และผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอำนวยการความยุติธรรมคนสำคัญที่ต้องเกี่ยวข้องทั้งในส่วนแรกก็คือ พนักงานสอบสวนและแต่จากการที่ไทยได้แยกอำนาจสอบสวนกับอำนาจการฟ้องร้องออกจากกันโดยให้อำนาจสอบสวนผู้ที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติให้อำนาจฟ้องร้องอยู่ที่สำนักงานอัยการ ทำให้ประสิทธิภาพในการค้นหาคำความจริงในคดีอาญาลดน้อยลง อำนาจการสอบสวนฟ้องร้องจึงไม่เป็นอำนาจเดียวกัน การส่งผ่านข้อมูลข้อเท็จจริงของข้อหาและข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริงของบุคคลผู้กระทำความผิดไปยังศาลจึงไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตรงตามความเป็นจริง เป็นผลให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจในการพิจารณาคดีไม่ถูกต้อง ไม่มีการนำโทษทางเลือกมาใช้ให้เหมาะสมกับบุคคลผู้กระทำความผิดในแต่ละคดี เช่น คดียาเสพติด ความผิดฐานนำเข้ายาเสพติดมาในราชอาณาจักร กฎหมายกำหนดสูงมาก ซึ่งผู้ที่นำเข้ามามีปริมาณที่น้อยมาก 1.5 กรัม แต่ต้องโทษถึงจำคุกตลอดชีวิต ผู้ต้องโทษในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ ซึ่งในบางกรณีไม่เข้าใจว่าการชนหรือเสพยาเสพติดโดยเฉพาะเมทแอมเฟตามีนจะต้องได้รับโทษสูงขนาดนี้ เป็นต้น

จากศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศพบว่า สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ ศาลและทนายความต่างทำหน้าที่ร่วมกันในการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุคดีอาญาของจำเลย ทั้งที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษ หากเปรียบเทียบกับไทยจะเห็นว่ามีความแตกต่าง คือ ไทยจะแบ่งแยกหน้าที่กันโดยในการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญา กำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเป็นผู้รวบรวมไม่ได้กำหนดให้กระทำร่วมกันดังเช่นหลักการสืบสวนของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ส่วนประเทศญี่ปุ่นซึ่งใช้ระบบกล่าวหาเช่นเดียวกับไทยพบว่า มีระบบการสอบสวนที่คล้ายคลึงกัน แต่ญี่ปุ่นจะใช้ระบบการดำเนินคดีโดยใช้ดุลพินิจ ซึ่งอัยการจะมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการพิจารณาสั่งคดี ดังนั้น ในการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญาจะดำเนินการด้วยความละเอียดมิใช่เฉพาะแต่เพียงการค้นหาคำความจริงแห่งการกระทำความผิดเท่านั้น แต่พนักงานสอบสวนยังต้องรวบรวมข้อเท็จจริงในส่วนอื่นด้วย ซึ่งการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญาเช่นนี้จะนำไปสู่การใช้ดุลพินิจในการใช้อำนาจของพนักงานอัยการตามกฎหมายญี่ปุ่นต่อไป หากเปรียบเทียบกับไทยก็จะพบว่าแม้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

¹ นายอภิชาติ ฐาภุรบุตร นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้อำนวยการสำนักงานรักษาความปลอดภัย สำนักงานศาลยุติธรรม

² นายเอกพงษ์ อินวิเชียร นิติกรชำนาญการ กองนิติการ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน

³ นายไพฑูรย์ ถนัดหมอ พนักงานสืบสวนและไต่สวนชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดนครราชสีมา

จะกำหนดไว้ชัดเจนให้พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการให้ครบถ้วนแต่ในทางปฏิบัติพบว่า การดำเนินการของพนักงานสอบสวนไทยมุ่งประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเป็นสำคัญ มิได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับข้อเท็จจริงอื่นในการรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งญี่ปุ่นมีการรวบรวมข้อเท็จจริงที่รอบด้านกว่า ถือได้ว่าการรวบรวมพยานหลักฐานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญาของไทยยังดำเนินการไม่ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดอันอาจเป็นปัญหาในการอำนวยความยุติธรรม

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนวทางในการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพบุคลากรภายใต้กรอบแนวทางการป้องกันอาชญากรรม คือ พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลร้ายและเป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมข้อเท็จจริงในส่วนอื่นด้วย ได้แก่ อายุ สถานการณ์ ประวัติ อาชญากร ความหนักเบาความร้ายแรงแห่งข้อหา แรงจูงใจของผู้กระทำความผิด ตลอดจนการขัดแย้งวิวาของผู้ต้องหา อันเป็นภูมิหลังของผู้ต้องหา เพื่อนำมาประกอบการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษจำเลยให้เหมาะสมและนำไปสู่การใช้โทษทางเลือกให้เหมาะสมกับบุคคลผู้กระทำความผิดในแต่ละคดี การสอบสวนในชั้นพนักงานสอบสวนและชั้นพนักงานอัยการต้องถือว่าเป็นขั้นตอนเดียวกัน ต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริงทั้งที่เป็นผลดีและผลร้ายแก่จำเลย พนักงานอัยการต้องเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวน โดยถือว่าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ช่วยพนักงานอัยการ ทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงานของสององค์กร มีการตรวจสอบถ่วงดุลกันในการสอบสวนฟ้องร้อง ช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เป็นอย่างดีจากความรู้ความสามารถทางกฎหมายของพนักงานอัยการ และยังป้องกันการทุจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้นทาง การสอบสวนความผิดที่กฎหมายบัญญัติอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไปจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม พนักงานอัยการจะต้องเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบสำนวนและทำการสอบสวนด้วยตนเอง และสุดท้ายสำนักงานอัยการสูงสุดจะต้องจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการทุกคน เพื่อเพิ่มทักษะ ความรู้ ความสามารถในการสอบสวน รวมทั้งเรื่องการบริหารสำนวนเพื่อจัดระบบงานให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตลอดเวลา พนักงานอัยการต้องมีทัศนคติคานียมว่าการสอบสวนคดีอาญานั้นเป็นความรับผิดชอบของพนักงานอัยการตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การอำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมถือเป็นภารกิจของรัฐที่จะต้องค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของผู้กระทำความผิด เพื่อนำไปสู่การชี้ขาดตัดสินคดีในการพิจารณาคดีของศาล ซึ่งการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาหรือกระบวนการดำเนินคดีอาญา (Criminal proceeding) จะแบ่งเป็นสามขั้นตอนด้วยกัน คือ การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน (Pre - trial) การดำเนินคดีในชั้นพิจารณาหรือชั้นศาล (Judgment) และการบังคับคดี (Execution of judgment) โดยในแต่ละกระบวนการต่างก็มีความมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรมทางอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยในชั้นเจ้าพนักงาน คือ การสืบสวนและการสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนเป็นผู้ดำเนินการ มีเป้าหมายเพื่อค้นหาความจริงในคดีอาญา และนับว่าเป็นขั้นตอนที่มีผลกระทบต่อกระบวนการอำนวยความยุติธรรมทั้งระบบเป็นอย่างมาก ดังที่มีการกล่าวว่า พนักงานสอบสวนเป็นต้นธารแห่งความยุติธรรม ถ้าหากต้นธารแห่งความยุติธรรมมีความขุ่นมัว ไม่โปร่งใส หรือไม่ยุติธรรม ย่อมส่งผลกระทบต่อไปยังขั้นตอนการดำเนินคดีในชั้นอัยการ และศาล อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากผู้ทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญาของรัฐคือ พนักงานอัยการจะพิจารณาออกคำสั่งทางคดีและดำเนินคดีในชั้นศาลไปตามพยานหลักฐานที่ปรากฏในท้องสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนได้รวบรวมมาเป็นหลัก ซึ่งกรณีการ

ฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการนั้น ศาลไม่จำเป็นต้องทำการไต่สวนมูลฟ้อง⁴ เนื่องจากผ่านกระบวนการค้นหาความจริงโดยพนักงานสอบสวนมาแล้ว และการที่พนักงานอัยการจะมีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลได้นั้นต้องมีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน⁵ ดังนั้น การสอบสวนคดีอาญาโดยพนักงานสอบสวนจึงเป็นเรื่องสำคัญในการอำนวยความสะดวก เพราะเป็นหลักประกันให้ศาลประทับฟ้องโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องและเป็นเงื่อนไขอำนาจฟ้องคดีอาญาของรัฐซึ่งกระทำโดยพนักงานอัยการ อีกทั้งนับว่าการสอบสวนคดีอาญามีผลต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างมาก การดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนของไทยในปัจจุบันโดยการสืบสวนและสอบสวนคดีอาญาเป็นขั้นตอนที่อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นหลัก อย่างไรก็ตามยังมีเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจทำการสืบสวน เช่น พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นายทหารเหล่าพระธรรมนูญ ตลอดจนพนักงานเจ้าหน้าที่ต่างๆ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ กล่าวโดยเฉพาะการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนนั้นนับว่ามีขอบเขตอำนาจหน้าที่อย่างกว้างขวาง ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา และมาตรา 138 พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา หากพนักงานสอบสวนได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์แบบยอมทำให้การพิจารณาคดีของศาลเป็นไปอย่างเที่ยงธรรม แต่ในความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เนื่องจากพนักงานสอบสวนยังยึดติดกับแบบปฏิบัติเดิมๆ คือรวบรวมพยานหลักฐานพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดของผู้ต้องหาเท่านั้น ไม่มีการสอบสวนเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา และไม่มีการสืบสวนสอบสวนหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นนิสัยความเป็นอยู่ของผู้ต้องหาแต่อย่างใด ส่งผลกระทบต่อการสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ และส่งผลกระทบต่อการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลโดยไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักนิติธรรม ประชาชนขาดความน่าเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม ดังปรากฏเช่นในคดีเซอร์รี แอน ดันแคน คดีตายายเข้าไปเก็บเห็ดเขตอุทยาน หรือคดีญาติผู้เสียหายกระโดดตึกศาลอาญา เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบแนวคิดตลอดจนทฤษฎีของการอำนวยความสะดวกทางอาญา โดยเน้นหลักการรวบรวมพยานหลักฐานวัตถุประสงค์อาญาในชั้นเจ้าพนักงานอันเป็นการอำนวยความสะดวกในชั้นต้นซึ่งพนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักการสอบสวน การรวบรวมหลักฐานในชั้นพนักงานสอบสวนของต่างประเทศ ได้แก่ ญี่ปุ่น เยอรมัน มุ่งเน้นวิเคราะห์บทบาทของพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นเริ่มคดี

3. เพื่อศึกษาแนวทางในการปรับปรุงระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานของประเทศไทย กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131 และมาตรา 138

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (2)

⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

3. สมมติฐาน

การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการค้นหาความจริง (Investigation) ก่อนนำคดีขึ้นสู่กระบวนการค้นหาความจริงในชั้นศาล พนักงานสอบสวนมีหน้าที่รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบทบาทหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานนี้เองถือเป็นการดำเนินการที่สำคัญในขั้นเริ่มต้นของการดำเนินคดีอาญา หากพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนหรือรวบรวมพยานวัตถุแห่งคดีไม่ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ก็จะเป็นผลให้เกิดข้อผิดพลาดในการสรุปสำนวนคดีที่จะนำเสนอต่อพนักงานอัยการและศาลตามลำดับ ซึ่งท้ายที่สุดความยุติธรรมทางอาญาก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ในสังคม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาหาแนวทางในการดำเนินคดีในการค้นหาความจริงวัตถุแห่งคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อให้การใช้ดุลพินิจในการใช้มาตรการบังคับทางกฎหมายกับบุคคลนั้นได้อย่างเหมาะสมและนำไปสู่การใช้โทษทางเลือกให้เหมาะสมกับบุคคลผู้กระทำความผิดในแต่ละคดีได้อย่างเที่ยงธรรม เป็นที่ยอมรับของประชาชน

4. ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาแนวคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยและต่างประเทศ โดยศึกษาเฉพาะขั้นตอนอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินคดีอาญาในการรวบรวมพยานวัตถุพยานในชั้นพนักงานสอบสวน

5. ระเบียบวิธีวิจัย กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือ

วิธีการศึกษาวิจัยจะดำเนินการศึกษาวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา บทความ รายงานการวิจัย คำพิพากษาของศาลและบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อดำเนินการวิเคราะห์สภาพปัญหาว่ากฎหมายไทยในปัจจุบันว่ามีข้อบกพร่องอย่างไร ทั้งในทางทฤษฎีและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายดังกล่าว

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบแนวคิดตลอดจนทฤษฎีของการอำนวยความยุติธรรมทางอาญา โดยเน้นหลักการรวบรวมพยานหลักฐานวัตถุของคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานอันเป็นการอำนวยความยุติธรรมในขั้นต้น ซึ่งพนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
2. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอบสวน การรวบรวมหลักฐานในชั้นพนักงานสอบสวนของต่างประเทศ ได้แก่ ญี่ปุ่น เยอรมัน
3. สามารถกำหนดแนวทางในการปรับปรุงระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานของประเทศไทย กรณีการรวบรวมพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 และมาตรา 138

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการค้นหาความจริง ซึ่งดำเนินการโดยองค์กรทั้งหลายในกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วย ตำรวจ พนักงานฝ่ายปกครอง พนักงานอัยการ ทนายความ และศาล การดำเนินคดีอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล และมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม จะทำหน้าที่เพื่อให้มีการตรวจสอบความจริงและลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดการดำเนินคดีอาญาจึง

ถือว่าเปกนกลไกสำคัญของรัฐเพื่อส่งผลให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อยและอำนวยความยุติธรรมตอสมาชิกในสังคมอย่างเสมอภาคกัน อย่างไรก็ตาม ในการอำนวยความยุติธรรมนั้น จะต้องดำเนินการทั้งการรักษาความสงบเรียบร้อยและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลควบคู่กันไป เฮเบิร์ต แพคเกอร์ (Herbert L. Packer) ศาสตราจารย์ทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แบ่งหลักการทฤษฎีการอำนวยความยุติธรรมออกเป็น 2 ทฤษฎี⁶ คือ

1. ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม มีแนวคิดว่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องทำหน้าที่ปราบปรามผู้กระทำผิด การรับประกันสิทธิในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษนั้นยอมนำไปสู่ความล้มเหลวในการรักษาความสงบเรียบร้อย ส่งผลกระทบตอสิทธิเสรีภาพของสุจริตชน และหวาดผวาทอภัยของอาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนไม่ได้รับการคุ้มครอง

2. ทฤษฎีหลักนิติธรรม มีแนวคิดในทางตรงขามกับการควบคุมอาชญากรรม โดยมีเป้าหมายคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นหลักและจะต้องป้องกันมิให้ผู้บริสุทธิ์ถูกลงโทษ ดังนั้น หลักการสันนิษฐานไว่ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ไปจนกว่าจะมีการพิสูจน์โดยอาศัยพยานหลักฐานและการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยในชั้นศาลว่เป็นผู้กระทำผิดจริงเป็นหลักการสำคัญของรูปแบบหลักนิติธรรม

ระบบการดำเนินคดีอาญาที่ยึดถือกันอยู่ในประเทศทั้งหลายนั้น มีอยู่สองระบบคือ ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแต่ละประเทศไม่ได้ยึดถือระบบใดระบบหนึ่งเพียงระบบเดียว หากแต่มีการผสมผสานของทั้งสองระบบในลักษณะระบบผสม

1) ระบบไต่สวน กลุ่มประเทศระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยสวนใหญ่ใช้ระบบไต่สวน ซึ่งระบบไต่สวนมีลักษณะสำคัญ คือ

1.1) การดำเนินคดีโดยมีคู่ความ การค้นหาความจริงกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องคือ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาล รวมมือกันในการค้นหาความจริงอย่างเต็มที่ บทบาทของทนายความค่อนข้างมีน้อยในการค้นหาความจริงนั้นกระทำเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในเนื้อหา ไม่ได้กระทำไปเพียงเพื่อพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำผิดหรือไม่เท่านั้น

1.2) การดำเนินคดีเป็นไปโดยไม่เปิดเผย แต่มีลักษณะกระทำโดยเป็นความลับ เพราะไม่เปิดโอกาสให้คู่ความต่อสู้คดีนำพยานหลักฐานหักล้างกัน แต่การดำเนินคดีได้กระทำโดยอำนจรัฐซึ่งมีองค์กรต่างๆ ของรัฐเป็นผู้ดำเนินการในนามของรัฐ

1.3) การรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ จะบันทึกลงในเอกสาร แล้วรวมเข้าเป็นสำนวนความสามารถนำไปใช้ยืนยันข้อเท็จจริงในชั้นศาลได้เป็นอย่างดี การพิจารณาคดีในชั้นศาลจึงเป็นการตรวจสอบพยานหลักฐานในชั้นก่อนฟ้อง ระยะเวลาการดำเนินคดีจึงทุ่แก่กับกระบวนการสอบสวนมากกว่าการพิจารณาคดี

2) ระบบกล่าวหา กลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบจารีตประเพณีโดยสวนใหญ่การดำเนินคดีใช้ระบบกล่าวหา ซึ่งระบบกล่าวหาที่มีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

2.1) กระบวนการดำเนินคดีเป็นไปโดยมีคู่ความ เนื่องจากมีแนวคิดว่ คู่ความอยู่ในฐานะเท่าเทียมกัน จึงมีสิทธิต่อสู้คดีซึ่งกันและกัน โดยนำพยานหลักฐานมานำสืบพิสูจน์ตอหน้าศาล ซึ่งศาลวางตัว

⁶ มานะ เผาะช่วย, ระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน ศึกษากรณีเปรียบเทียบระบบของประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และประเทศไทย.

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

ปนกลางโดยเคร่งครัด ความจริงในคดีจะถูกเปิดเผยโดยการต่อสู้ของคู่ความ ดังนั้น หลักการถามค้านพยาน (cross-examination) จึงมีความสำคัญในระบบกลาหา

2.2) การดำเนินคดีกระทำโดยเปิดเผย โดยปกติประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าฟัง การพิจารณาคดีในศาล เว้นแต่บางกรณีที่ต้องพิจารณาเป็นการลับ

2.3) การดำเนินคดียึดหลักจาก กลาหา คือ พยานบุคคลจะต้องมาเบิกความต่อศาล เพื่อเปิดโอกาสให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามได้พิสูจน์หักล้าง ดังนั้น ตามระบบนี้โดยปกติจะไม่รับฟังพยานบอกเล่า เพราะถือว่าไม่ได้เป็นผู้รู้เห็นข้อเท็จจริงมาโดยตรง หลักการตัดพยานจึงใช้ในระบบกลาหา ดังนั้น ตามระบบกลาหาการดำเนินคดีจึงเป็นเรื่องเทคนิควิธีค่อนข้างมาก ความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะต่อกัน ศาลวางบทบาทปนกลางโดยเคร่งครัด หลักเสียงที่จะเข้าไปค้นหาความจริงและปล่อยให้คู่ความแสดงพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความจริงที่มีการกลาหา

ระบบการฟ้องคดีอาญา เป็นหลักการที่ยึดถือว่าบุคคลใดเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดี กล่าวคือ ผู้ฟ้องมีอำนาจฟ้องคดีอาญาอาจจะเป็นประชาชนทั่วไป ผู้เสียหายหรือเหยื่อของการกระทำความผิด หรือการฟ้องคดีโดยรัฐ⁷

1) ระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน ตามหลักการฟ้องคดีโดยประชาชนถือว่า ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นสมาชิกในสังคมนั้นๆ ไม่วาจะเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่อของการกระทำความผิดหรือไม่ ย่อมมีอำนาจฟ้องคดีเพื่อให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดในการฟ้องคดีประชาชนผู้ฟ้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีด้วยตนเอง

2) ระบบการฟ้องคดีโดยเอกชน ตามหลักการฟ้องคดีโดยเอกชนถือว่า ผู้เสียหายเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดี เนื่องจากเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายรวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนด้วย

3) ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ แนวคิดสำคัญตามหลักการฟ้องคดีอาญาหรือการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น ถือว่ารัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อยและความสงบสุขของสังคมด้วยพันธะหน้าที่ของรัฐเช่นนี้ยังผลให้รัฐมีสิทธิฟ้องคดีอาญาต่อผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ พนักงานอัยการเป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญาแทนรัฐ โดยรับผิดชอบกระบวนการดำเนินคดีอาญา ตั้งแต่การสอบสวนฟ้องร้อง การพิจารณาคดีและการบังคับคดี ดังนั้น ตามระบบนี้การสอบสวนและการฟ้องร้องจึงเป็นกระบวนการเดียวกัน ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐทำให้เกิดหลักอัยการที่สมบูรณ์ในการดำเนินคดีอาญา หลักการนี้มีใช้อยู่ในเกือบทุกประเทศ จึงถือเป็นหลักสากล

หลักการอัยการสากล ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐหรือการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ พนักงานอัยการมีบทบาทอำนาจหน้าที่สำคัญในการดำเนินคดีการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องการสอบสวนและการฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกัน⁸ เนื่องจากการสอบสวนกระทำไปเพื่อการชี้ขาดของพนักงานอัยการว่าจะฟ้องคดีผู้ต้องหาหรือไม่การสอบสวนจึงไม่เป็นกระบวนการที่จบสิ้นสมบูรณ์ในตัวเอง แต่จะต้องมีความเชื่อมโยงในขั้นตอนต่อไป พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบต่อการสอบสวน ซึ่งในการนี้พนักงานอัยการอาจเป็นผู้ทำการสอบสวนด้วยตนเองหรือมอบหมายให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการ ลักษณะงานของอัยการซึ่งรับผิดชอบการดำเนินคดีอาญา

⁷ คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549.

⁸ คณิต ฒ นคร. ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551.

นับแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด กระบวนการเช่นนี้ทำให้เกิดระบบงานอัยการที่สมบูรณ์และนานาอารยประเทศนำไปใช้อย่างแพร่หลายจนเป็นหลักการอัยการสากล

หลักการสอบสวนผู้กระทำความผิดทางอาญาของประเทศไทยนั้น ยึดหลักระบบกล่าวหา ซึ่งระบบกล่าวหาเป็นระบบที่แยกหน้าที่ระหว่างอำนาจสอบสวนฟ้องร้อง และอำนาจพิจารณาพิพากษาออกจากกัน โดยให้แต่ละองค์กรที่ทำหน้าที่ต่างกันเป็นผู้ทำหน้าที่ และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็นประธานในคดี ระบบกล่าวหาจึงเป็นระบบการพิจารณาคดีสมัยใหม่เพราะสอดคล้องกับมาตรฐานสากลในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ภายใต้หลักการต่างๆ เช่น หลักนิติธรรม หลักสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นต้น ปัจจุบันจึงเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย อันสามารถนำไปสู่การลงโทษที่เหมาะสมกับบุคคลได้เป็นอย่างดี

ระบบกล่าวหา เป็นระบบการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เหมาะสมกับหลักตรวจสอบค้นหาความจริงและสอดคล้องกับหลักการลงโทษให้ได้เหมาะสมกับบุคคลด้วย ซึ่งการตรวจสอบค้นหาความจริงนั้นมี 2 เรื่อง ได้แก่⁹

1. การค้นหาความจริงที่เป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ข้อหา ฐานความผิด
2. การค้นหาความจริงที่เป็นประวัติของบุคคลผู้ดำเนินคดี ประวัติความเป็นมา ความประพฤติ

เป็นอาชญา

ซึ่งทั้ง 2 ข้อนี้ เรียกว่า "วัตถุของคดีอาญา" หรือที่เราเรียกว่า "ข้อหา" คือ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหา ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องพิสูจน์กันในคดีของผู้ต้องหา การฟ้องก็เป็นวัตถุแห่งคดี และยังใช้ไปถึงชั้นพิจารณาพิพากษาและใช้ประโยชน์ในชั้นบังคับโทษจำคุกด้วย¹⁰ หลายๆ ประเทศในโลกได้เปลี่ยนระบบการดำเนินคดีอาญาจากระบบไต่สวนมาเป็นระบบกล่าวหา ซึ่งประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่เปลี่ยนมาใช้ระบบกล่าวหา ระบบกล่าวหาจะถูกแยกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นการสอบสวนฟ้องร้องและส่วนที่เป็นการพิจารณาพิพากษา และผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารงานยุติธรรมคนสำคัญที่ต้องเกี่ยวข้องทั้งในส่วนแรกและส่วนที่ 2 คือ พนักงานอัยการ กล่าวคือ เป็นผู้รับผิดชอบสำนวนการสอบสวนคดีมาตั้งแต่ต้นซึ่งเป็นไปตามหลัก "อำนาจสอบสวนฟ้องร้องเป็นอำนาจเดียวกัน และดำเนินคดีในชั้นพิจารณาร่วมกับศาล บทบาทของอัยการจึงมีส่วนสำคัญมากในการส่งผ่านข้อมูลข้อเท็จจริงของข้อหาและข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริงของบุคคลผู้กระทำความผิดไปยังศาลได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ตรงตามความเป็นจริง อันเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้กับผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างสมบูรณ์ ตลอดทั้งการใช้ดุลพินิจในการใช้มาตรการบังคับทางอาญากับบุคคลนั้นได้อย่างเหมาะสมและนำไปสู่การใช้โทษทางเลือกที่เหมาะสมกับบุคคลผู้กระทำความผิดในแต่ละคดี

การที่พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบการสอบสวน โดยตำรวจทำหน้าที่สืบสวนและช่วยเหลือการสอบสวน ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีการตรวจสอบถ่วงดุลกันในการสอบสวน ฟ้องร้อง ช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เป็นอย่างดีจากความรู้ความสามารถทางกฎหมายของพนักงานอัยการ และยังป้องกันการทุจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้านทางได้อีกระดับหนึ่งด้วยลดปัญหาการใช้ความรุนแรง การซ้อมทรมาน ที่ทำให้กระบวนการในชั้นนี้ล้มเหลว เกิดความผิดพลาด

สำหรับประเทศไทยเรานำระบบกล่าวหามาใช้ แต่ของเราแยกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็น การสอบสวน การฟ้องร้อง และการพิจารณาพิพากษา

⁹ ธาณี วรภัทร์. มาตรการบังคับทางอาญา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557.

¹⁰ ธาณี วรภัทร์. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.

กรณีที่เป็นตัวอย่างในการนำหลักอำนาจสอบสวนฟ้องเป็นอำนาจเดียวกัน ที่สามารถนำมาบริหารจัดการคดีอาญาได้อย่างเป็นระบบเพื่อให้มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ปัญหาผู้ต้องขังที่มีจำนวนมาก คือ กรณีปัญหาผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เช่น

ปัญหาการกำหนดโทษกับปริมาณยาเสพติดที่ครอบครอง และมาตรการทางกฎหมายของไทยที่เปิดโอกาสให้มีการเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ชุดจับกุม เช่น รับสารภาพลดโทษกึ่งหนึ่ง หรือเป็นสายลับให้เจ้าหน้าที่ และกรณีความผิดฐานนำเข้ายาเสพติดมาในราชอาณาจักร ซึ่งกฎหมายกำหนดสูงมาก โดยผู้นำเข้ามาในปริมาณที่น้อยมาก เช่น 1.5 กรัม เป็นต้น แต่ ต้องโทษถึงจำคุกตลอดชีวิต ผู้ต้องโทษในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ ซึ่งในบางกรณีไม่เข้าใจว่าการชนหรือเสพยาเสพติด โดยเฉพาะเมทแอมเฟตามีนจะต้องได้รับโทษสูงเช่นนี้

ปัญหาความยากจน ก็เป็นปัญหาหนึ่งที่ผู้รับจ้างขนยาหรือขายยาเสพติดในปริมาณเล็กน้อยเพื่อความอยู่รอด หรือผู้หญิงที่อยู่ในภาวะที่ต้องพึ่งพิงยาที่ต้องเสพยา แต่กฎหมายกำหนดโทษถึงผู้ค้าซึ่งต้องโทษสูงมาก เป็นต้น

ประเทศไทยมีนโยบายเพียงมุ่งที่จะทำการปราบปรามยาเสพติดเท่านั้น โดยเน้นกระบวนการบังคับใช้กฎหมายในชั้นตำรวจ หรือเจ้าพนักงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการปราบปรามยาเสพติด ด้วยเหตุนี้ผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดสถานเบา ก็จะถูกเปลี่ยนแปลงเพิ่มให้เป็นผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดสถานหนักได้ เนื่องจากต้องประสบกับกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ถูกต้องและการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาที่ไม่เป็นธรรมในชั้นตำรวจด้วยมาตรการที่ผิดๆ เช่น การล่อซื้อจากผู้เสพรายย่อย และอัตราส่วนโทษของคดียาเสพติด ทั้งโทษจำคุกและโทษปรับก็เทียบเท่ากับโทษของความผิดอาญาแผ่นดินชั้นสูง ซึ่งจะเห็นได้ว่าคนทำผิดน้อยแต่ลงโทษมาก ขัดต่อหลักนิติธรรม หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักความซื่อ และหลักความได้สัดส่วน เป็นต้น

สาเหตุที่ทำให้แม้บุคคลกระทำความผิดเพียงเล็กน้อยแต่ต้องได้รับโทษหนักหลังจากผ่านกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลผู้ที่เป็นผู้ต้องหาคดียาเสพติดส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดมักไม่รู้กฎหมายยาเสพติดและอัตราส่วนโทษที่ตนจะต้องได้รับจากกฎหมายยาเสพติด ประกอบการกระบวนการยุติธรรมในชั้นตำรวจมีการบังคับให้รับสารภาพ แม้ว่าในบางกรณีผู้กระทำความผิดจะไม่ได้กระทำ เท่ากับว่าผู้ต้องหาคดียาเสพติดไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากรับโทษที่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมกำหนดไว้แล้ว

ประเด็นการดำเนินคดียาเสพติดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เหตุที่ทำให้ผู้ต้องขังทั้งชายและหญิงคดียาเสพติดล้นเรือนจำ ก็เนื่องจากการดำเนินคดีเกี่ยวกับยาเสพติด ทั้งสามชั้น ดำเนินการอย่างรวดเร็วกว่าคดีสำคัญอื่นๆ เนื่องจากเมื่อผู้ต้องหาได้รับสารภาพในชั้นสอบสวนเสียแล้ว ในชั้นอัยการก็ได้เรียกพนักงานสอบสวนมาสอบถามหาความจริงเพิ่มเติมและลงความเห็นส่งฟ้องไปในทันที และเมื่อคดีขึ้นสู่ศาล โดยเฉพาะศาลชั้นต้น ศาลก็พิจารณาพิพากษาลงโทษไปตามที่จำเลยให้การรับสารภาพ เพราะเห็นว่าเป็นคดีที่รับสารภาพแล้ว ย่อมไม่มีความจำเป็นจะต้องสืบพยานอะไรอีก ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน คดียาเสพติดที่ผู้ต้องหาได้รับสารภาพจึงสามารถพิจารณาพิพากษาได้สำเร็จภายใน 1 ปี

ข้อมูลเปรียบเทียบในต่างประเทศ

จากหลักการและแนวคิดทฤษฎีของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักการตรวจสอบค้นหาความจริง หลักการนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระบบคือ การตรวจสอบค้นหาความจริงตามระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งใช้อยู่ในกลุ่มประเทศซีวิลลอว์ (Civil Law) และการตรวจสอบค้นหาความจริงในระบบ

ต่อสู้ระหว่างคู่ความ (Adversariat System) ซึ่งอยู่ในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งมีรายละเอียดโดยลำดับ ดังนี้

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

กระบวนการตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นเจ้าพนักงาน เป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ ประวัติดังกล่าวจนข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับจำเลยในด้านที่เป็นผลดีและเป็นผลร้าย รวมตลอดถึง ข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุบรรเทาโทษอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับตัวจำเลยให้มากที่สุด เนื่องจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์เป็นระบบการพิจารณาคดีแบบไม่ต่อสู้ หรือเป็นระบบไต่สวนหาความจริง การดำเนินคดีจึงมุ่งค้นหาความจริงเป็นสำคัญ เพื่อให้การกำหนดโทษจำเลยเป็นไปอย่างเหมาะสม ซึ่งการจะ กำหนดโดยให้เกิดความเหมาะสมได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลจะต้องมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยอย่างเพียงพอ โดยข้อเท็จจริงเหล่านั้นมักจะมีประกอบอยู่ในสำนวนการสอบสวนที่พนักงานอัยการสั่งฟ้องคดี ดังนี้ คือ

1. มูลเหตุในการกระทำความผิด เป้าหมายของผู้กระทำความผิด
2. ความรู้สึกนึกคิดซึ่งเห็นได้จากการกระทำความผิด และจิตใจที่มีอยู่ในการกระทำความผิด
3. ความร้ายแรงของการกระทำความผิด
4. ลักษณะของการกระทำความผิดและผลที่สะท้อนให้เห็นถึงความชั่วของการกระทำความผิด
5. ประวัติของผู้กระทำความผิด สถานภาพทางสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด
6. ความประพฤติภายหลังการกระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามที่จะเยียวยา

ความเสียหายรวมทั้งความพยายามของผู้กระทำความผิดที่จะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย

นอกจากนั้นแล้ว ข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับจำเลยยังอาจได้มาในระหว่างการพิจารณาคดี โดยศาลจะทำหน้าที่ค้นหาความจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้มีข้อมูลเกี่ยวกับตัวจำเลย อย่างเพียงพอ ในการนำมาประกอบการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษให้เกิดความเหมาะสมถูกต้องกับจำเลย นั้นเอง และการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้ก็เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับ จำเลยมีความสมบูรณ์และถูกต้องเนื่องจากทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่างช่วยกันค้นหาความ จริง ไม่เว้นแม้แต่ศาลจึงทำให้การใช้ดุลพินิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ในการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยจึงเริ่มต้นจากตำรวจโดยกฎหมายกำหนดให้ ตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการในการสอบสวนหาพยานหลักฐาน¹¹ ทั้งในแง่ที่เป็นผลดีและผลร้าย รวมถึงพยานหลักฐานอันเป็นเหตุบรรเทาโทษต่างๆ เพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติงาน เช่นเดียวกับฝรั่งเศสที่ตำรวจจะมีผู้บังคับบัญชา 2 ฝ่าย คือ ผู้บังคับบัญชาฝ่ายตำรวจโดยตรงกับอัยการอีกฝ่าย หนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ตำรวจผู้ที่มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการจะต้องฟังคำสั่งของอัยการเป็น อันดับแรก ดังนั้นฐานะของตำรวจในทางคดีจึงเป็นเพียงองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนของอัยการ ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าอัยการกับตำรวจในประเทศเยอรมันมีความร่วมมือและประสานงานกันอย่างใกล้ชิด โดยสามารถเชื่อถือและ วางใจกันได้อย่างเต็มที่โดยอัยการจะเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนและฟ้องร้องทั้งหมด แต่ทั้งนี้ไม่ตัดความ รับผิดชอบของตำรวจในกรณีที่ตำรวจมีอำนาจดำเนินคดีโดยลำพังตนเอง ซึ่งในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อ พิสูจน์ความผิดนั้น อัยการและตำรวจจะทำหน้าที่ร่วมกันในการหาข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับจำเลยให้ได้มาก ที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ไม่ว่าจะเป็นข้อเท็จจริงในเรื่องมูลเหตุในการกระทำความผิด เป้าหมายของผู้กระทำ ความผิด ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งเห็นได้จากการกระทำและความผิด และผลที่สะท้อนให้เห็นถึงความชั่วของการ

¹¹ คณิต ณ นคร. อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง ในรวมบทความด้านวิชาการของ ศ.ดร.คณิต ณ นคร กรุงเทพฯ ม.ป.พ. 2540.

กระทำความผิด ประวัติของผู้กระทำความผิดสถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด และความประพฤติภายหลังการกระทำความผิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามที่จะเยียวยาความเสียหาย รวมทั้งความพยายามของผู้กระทำความผิดที่จะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย รวมตลอดถึงข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่เกี่ยวกับตัวจำเลยทั้งในทางที่เป็นคุณและโทษ ทั้งนี้เพื่อนำมาประกอบการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษจำเลยคดีอาญา

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญต่อระบบการตรวจสอบค้นหาความจริง โดยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องให้หน่วยงานทุกส่วนของรัฐร่วมมือกันตรวจสอบค้นหาความจริง เพื่อให้ได้ความจริงแท้ในวัตถุแห่งคดีอาญา โดยในชั้นเจ้าพนักงาน พนักงานอัยการจะเป็นผู้ควบคุมการสอบสวนคดีอาญาซึ่งในชั้นเจ้าพนักงานนี้ต้องทำความจริงแท้ในวัตถุแห่งคดีให้ปรากฏทั้งในส่วนข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับข้อหาและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้กระทำความผิดและในระหว่างการดำเนินคดีอาญาในศาลอัยการจะต้องเสนอพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายจำเลยด้วย เพื่อให้จำเลยได้รับโทษที่เหมาะสมกับความผิด เพราะอัยการมีหน้าที่ที่จะต้องรักษาผลประโยชน์อันชอบธรรมของจำเลยด้วยในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มิใช่รักษาแต่เฉพาะประโยชน์ของสาธารณะหรือของผู้เสียหายเท่านั้น เช่น เมื่ออัยการพบพยานหลักฐานที่จะสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย หรือมีเหตุที่จำเลยควรได้รับการบรรเทาโทษ อัยการอาจอุทธรณ์เพื่อประโยชน์แก่จำเลยได้ อัยการควรให้ความสนใจต่อผู้กระทำความผิด ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งต่อศักดิ์ศรีของเขาในฐานะที่เป็นมนุษย์ และต่อสิทธิและต่อส่วนได้เสียของเขา ด้วยเหตุนี้วิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด จึงต้องให้เหมาะสมแต่ละบุคคล และเพื่อวัตถุประสงค์ในอันที่จะปรับปรุงและให้กลับเข้าสู่สังคมได้

ดังนั้น อัยการจึงควรเสนอพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลดีและผลร้าย รวมถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวกับตัวจำเลยต่อศาลให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นประวัติส่วนตัวและภูมิหลัง ประวัติการกระทำความผิด ตลอดจนนิสัยและพฤติกรรมแวดล้อมของจำเลย ทั้งนี้ เพื่อให้การใช้ดุลพินิจกำหนดโทษจำเลยเป็นไปอย่างถูกต้อง นอกจากนั้น ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยยังเป็นประโยชน์ต่อพนักงานอัยการในการความเห็นเกี่ยวกับอัตราโทษที่จำเลยสมควรได้รับเสนอต่อศาล เพราะข้อเท็จจริงต่างๆ เหล่านี้จะมีผลต่อการกำหนดโทษเบื้องต้นของอัยการว่าสมควรจะให้จำเลยได้รับโทษสถานใดจึงจะเหมาะสม และความเห็นของอัยการที่เสนอต่อศาลนั้น จะกระทำในรูปของคำแถลงการณ์ปิดคดีภายหลังการสืบพยานเสร็จสิ้น โดยปกติความเห็นของอัยการดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดโทษจำเลยอย่างมาก เพราะศาลมักจะลงโทษจำเลยโดยคำนึงถึงอัตราโทษที่อัยการเสนอมา แต่ความเห็นของอัยการก็ได้เป็นข้อผูกมัดที่ศาลจะต้องถือปฏิบัติตามแต่อย่างใด โดยศาลสามารถลงโทษจำเลยตามที่เห็นสมควรได้ และอัยการเองก็สามารถอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลในเรื่องอัตราโทษได้ หากเห็นว่าศาลลงโทษจำเลยหนักเกินไป โดยอัยการอาจอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นไปยังศาลสูงในนามของผู้กล่าวหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 296 ซึ่งการอุทธรณ์ดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาลนั้น มิใช่การอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ หรือประวัติครอบครัวและภูมิหลังของจำเลยไม่ถูกต้องแต่อย่างใด เนื่องจากดุลพินิจในการกำหนดโทษเป็นสิ่งที่กฎหมายให้อำนาจศาลไว้ว่าจะลงโทษเท่าไรในกรอบที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ ดังนั้น การกำหนดโทษจึงเป็นปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งการอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าวถือเป็นการตรวจสอบความถูกต้องในการใช้ดุลพินิจของศาลไปในตัว เพื่อให้เกิดการลงโทษที่เหมาะสมกับจำเลย ส่วนนายจำเลยจะเข้ามามีบทบาทในการเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยในรูปของคำให้การ และในการแถลงปิดคดี โดยการยื่นคำร้องขอให้ศาลลงโทษจำเลยสถานเบาโดยเสนอข้อเท็จจริงต่างๆ อันเป็นผลดีแก่จำเลย เช่น จำเลยได้สำนึกในความผิดและ

ได้พยายามบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายแล้ว เพื่อเป็นหลักประกันว่าจำเลยจะได้รับการพิจารณาโทษอย่างเป็นธรรมและถูกต้อง หากศาลจะตัดสินลงโทษจำเลย

ประเทศญี่ปุ่น

การรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญาของญี่ปุ่นใช้ระบบการดำเนินคดีโดยดุลพินิจอัยการจึงมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการพิจารณาสั่งไม่ฟ้องคดีแม้คดีจะเป็นคดีที่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะลงโทษจำเลยได้ โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 248 บัญญัติให้อัยการสามารถสั่งชะลอการฟ้องคดีไว้ก่อนได้โดยพิจารณาจากปัจจัยดังต่อไปนี้

1. อายุ สถานการณ์ ประวัติอาชญากร
2. ความหนักเบาหรือร้ายแรงแห่งข้อหา
3. สถานการณ์ที่ผู้ต้องหากระทำความผิด เช่น แรงจูงใจในการกระทำความผิด
4. การชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย

ดังนั้น ในการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญา เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องดำเนินการรวบรวมข้อเท็จจริงในส่วนอายุ สถานการณ์ ประวัติอาชญากร ความหนักเบาหรือร้ายแรงแห่งข้อหา สถานการณ์ที่ผู้ต้องหากระทำความผิด เช่น แรงจูงใจในการกระทำความผิดและการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายในประเทศญี่ปุ่นผู้ต้องหาส่วนมากจะใช้การรับสารภาพเพื่อเพิ่มโอกาสในการที่ผู้ต้องหาจะได้รับการสั่งชะลอการฟ้อง โดยอัยการจะสั่งให้ผู้ต้องหาชดเชยเยียวยาผู้เสียหายแก่ผู้เสียหายและนำผู้ต้องหาเข้าสู่กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูตามเงื่อนไขและในระยะเวลาที่อัยการกำหนดภายหลังจากครบกำหนดแล้วและได้ปฏิบัติเงื่อนไขครบถ้วนแล้วอัยการจะมีคำสั่งยุติการดำเนินคดีต่อไป ซึ่งการสั่งชะลอการฟ้องนับว่าเป็นระบบที่มีลักษณะโดดเด่นที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่น การชะลอการฟ้องทำให้เกิดความยืดหยุ่นในการดำเนินคดีที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละคดีตามแต่ละสถานการณ์ โดยพิจารณาจากความร้ายแรงของคดี พฤติกรรมของผู้ต้องหาในอดีต แนวโน้มในการกระทำความผิดซ้ำ การชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย และที่สำคัญเป็นกระบวนการที่ให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อการกลับเข้าสู่การเป็นพลเมืองดีของสังคมอีกครั้ง¹²

ในคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรืออัยการเห็นว่าคดีมีพยานหลักฐานหรือมูลเหตุเพียงพอ เจ้าหน้าที่ตำรวจหรืออัยการอาจจะแจ้งให้ศาลทราบถึงเหตุต่างๆ เพื่อที่จะพิจารณาออกหมายจับได้ โดยปกติไม่มีอำนาจจับกุมบุคคลใดเว้นแต่จะมีหมายจับที่ออกโดยศาลยกเว้น 2 กรณีคือ

1. การจับในความผิดซึ่งหน้า และ
2. การจับในกรณีเร่งด่วน ที่มีพยานหลักฐานเพียงพอเชื่อได้ว่าผู้จะถูกจับได้กระทำความผิดที่มีโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิตหรือโทษจำคุกมากกว่าสามปีขึ้นไปและเป็นกรณีที่ไม้อาจจะขอหมายจากศาลได้ทัน

ในการจับกุมกรณีเร่งด่วนนี้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของญี่ปุ่นมีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ นอกจากตำรวจแล้วเมื่อมีสาเหตุที่เป็นไปได้ที่เพียงพอที่ต้องสงสัยว่าผู้ต้องสงสัยกระทำความผิด พนักงานอัยการหรือผู้ช่วยพนักงานอัยการ มีอำนาจในการจับผู้ต้องหาเช่นเดียวกับตำรวจ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการจับกุมในกรณีเร่งด่วนนี้แล้วจะต้องดำเนินการให้ได้ว่าซึ่งหมายจับทันทีที่กระทำได้ หากไม่สามารถออก

¹² น้าแท มินูสส้าง. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, 2554.

หมายจับได้จะต้องปล่อยตัวผู้ถูกจับในทันที ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นพนักงานอัยการในประเทศญี่ปุ่นมีภารกิจหลักตามกฎหมาย 4 ประการ

1. สืบสวนสอบสวนคดีอาญา

2. วินิจฉัยสั่งคดี

3. ฟ้องคดี

4. ควบคุมตรวจสอบการบังคับตามคำพิพากษา โดยอัยการในสำนักงานที่ศาลมีคำพิพากษา เป็นผู้สั่งให้มีการบังคับคดีภายหลังจากมีคำพิพากษา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นไม่ได้บัญญัติเป็นการบังคับให้อัยการต้องทำการสอบสวน หากเห็นว่ามีความจำเป็นอัยการสามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเอง ในความผิดทุกประเภทโดยปกติเจ้าพนักงานตำรวจสามารถริเริ่มการสอบสวนคดีอาญาได้ทุกประเภทและในทางปฏิบัติจะเป็นภาระหน้าที่ของตำรวจในการริเริ่มสอบสวนเสมอ เว้นแต่คดีบางประเภท เช่น คดีเกี่ยวกับความปลอดภัยทางทะเล คดียาเสพติด คดีคุ้มครองแรงงาน เจ้าพนักงานในสังกัดของหน่วยงานต่างๆ เหล่านั้นมีอำนาจสอบสวนได้ กล่าวได้ว่าอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนอยู่อย่างไม่จำกัด แต่ในทางปฏิบัติอัยการมักจะสอบสวนเฉพาะคดีที่สำคัญ เช่น คดีฉ้อราษฎร์บังหลวง คดีภาษีอากร และคดีการกระทำความผิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจ นอกจากนี้เจ้าพนักงานผู้ช่วยอัยการประจำสำนักงานอัยการสามารถทำการสอบสวนได้เมื่อได้รับคำสั่งให้ทำหน้าที่สอบสวนจากอัยการ เนื่องจากอัยการมีอำนาจสอบสวนเอง คดีจึงสามารถเข้าสู่การดำเนินการของอัยการได้ ทั้งจากการส่งสำนวนจากพนักงานสอบสวนและจากการร้องทุกข์ กล่าวโทษโดยตรงจากผู้เสียหาย หรือจากการที่อัยการรับรู้การกระทำความผิดอาญาด้วยตนเอง เมื่อมีความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่สอบสวนพนักงานอัยการอาจให้คำแนะนำทั่วไปอันจำเป็นแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวกับการสอบสวนภายในเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจ คำแนะนำของพนักงานอัยการจะต้องให้ไว้โดยการกำหนดมาตรฐานทั่วไปในการสอบสวนที่เป็นธรรมและประเพณีอื่นๆ อันจำเป็นในการดำเนินการดำเนินคดี นอกจากนี้พนักงานอัยการสามารถออกคำสั่งเพื่อให้ตำรวจให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการสอบสวนได้ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจของศาลจะต้องดำเนินการตามคำแนะนำและคำสั่งของพนักงานอัยการ

การวิเคราะห์เปรียบเทียบการรวบรวมวัตถุของคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน

จากการศึกษาพบว่า การรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญาของผู้กระทำความผิดในแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันตามไปตามลักษณะแห่งกฎหมายของตน โดยประเทศญี่ปุ่นซึ่งใช้ระบบกล่าวหา เช่นประเทศไทยจะมีระบบการสอบสวนคล้ายกัน แต่ประเทศญี่ปุ่นจะใช้ระบบการดำเนินคดีโดยใช้ดุลพินิจ ซึ่งอัยการจะมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการพิจารณาสั่งคดี ดังนั้น ในการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญาจะดำเนินการด้วยความละเอียด มิใช่เฉพาะแต่เพียงการค้นหาข้อเท็จจริงแห่งการกระทำความผิดเท่านั้น แต่พนักงานสอบสวนยังต้องรวบรวมข้อเท็จจริงในส่วนอื่นด้วยอันได้แก่ อายุ สถานการณ์ ประวัติ อาชญากร ความหนักเบาความร้ายแรงแห่งข้อหา แรงจูงใจของผู้กระทำความผิด ตลอดจนการขัดใจเหยี่ยวยาของผู้ต้องหา อันเป็นภูมิหลังของผู้ต้องหา ซึ่งการดำเนินการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญาเช่นนี้จะนำไปสู่การใช้ดุลพินิจในการใช้อำนาจของพนักงานอัยการตามกฎหมายของญี่ปุ่นต่อไป หากเปรียบเทียบกับ การรวบรวมวัตถุแห่งคดีอาญาของประเทศไทยก็จะพบว่าแม้บทบัญญัติแห่งกฎหมายจะกำหนดไว้ชัดเจนให้พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการให้ครบถ้วน แต่ในทางปฏิบัติก็พบว่า การดำเนินการของพนักงานสอบสวนมุ่งประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเป็นสำคัญ มิได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับข้อเท็จจริงอื่นในการรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบกับกรรวบรวม

ข้อเท็จจริงวัตถุแห่งคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นที่มีการรวบรวมข้อเท็จจริงที่รอบด้านแล้ว อาจถือได้ว่าการรวบรวมพยานหลักฐานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญาของไทยยังดำเนินการไม่ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดอันอาจเป็นปัญหาในการอำนวยความยุติธรรม

สำหรับประเทศเยอรมันในการรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ รวมทั้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญาของจำเลย ทุกองค์การที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ ศาลและทนายจำเลยต่างทำหน้าที่ร่วมกันในการรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ ทั้งทางที่เป็นประโยชน์ และในทางที่เป็นโทษ ซึ่งเป็นข้อดีของการรวบรวมข้อเท็จจริงพยานหลักฐานต่างๆ ในทางนิตินโยบาย กรณีนี้หากเปรียบเทียบกับประเทศไทยก็จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ประเทศไทยจะแบ่งแยกหน้าที่กันโดยในการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญา กำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเป็นผู้รวบรวม มิได้กำหนดให้กระทำร่วมกันดังเช่นหลักการสอบสวนของประเทศเยอรมัน เช่นนี้หากพนักงานสอบสวนไทยขาดความรู้ความชำนาญในการรวบรวมข้อเท็จจริงก็จะทำให้การรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญาไม่ครบถ้วน หรือใช้ดุลพินิจไม่รวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อมูลภูมิหลังของผู้ต้องหาแล้ว ก็อาจส่งผลให้การอำนวยความยุติธรรมแก่สังคมลดน้อยลง

ประเทศไทยแม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131 และมาตรา 138 กำหนดหลักเกณฑ์ในการรวบรวมพยานหลักฐานตลอดจนรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุแห่งคดีอาญา ก็ยังพบว่าการรวบรวมวัตถุแห่งคดีอาญายังไม่สอดคล้องตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กล่าวคือ เป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงในวัตถุแห่งคดีอาญาของพนักงานสอบสวนนั้นมุ่งเพื่อพิสูจน์ความผิดเป็นสำคัญ ละเลยการรวบรวมข้อเท็จจริงเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาณัติของผู้ต้องหา ซึ่งถือว่าพนักงานสอบสวนมิได้ดำเนินการตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นพนักงานสอบสวนมิได้มีการตรวจสอบความจริง แต่พนักงานสอบสวนจะใช้มาตรการบังคับในการเอาตัวผู้ต้องหาไว้ในอำนาจรัฐโดยมิได้มีการตรวจสอบหรือค้นหาความจริง และในการรวบรวมพยานหลักฐานพนักงานสอบสวนจะรวบรวมแต่พยานหลักฐานในทางที่เป็นผลร้ายเพียงฝ่ายเดียวอันเป็นการกระหนาบสิทธิของผู้ต้องหา ตลอดจนระบบการสอบสวนได้แบ่งแยกอำนาจการสอบสวนและอำนาจการฟ้องคดีออกจากกัน การรวบรวมพยานหลักฐานพนักงานสอบสวนนั้นกระทำโดยเพียงลำพัง พนักงานอัยการไม่ได้เข้าร่วมในการสอบสวนด้วย ทำให้สำนวนการสอบสวนได้พยานหลักฐานข้อเท็จจริงที่ไม่สมบูรณ์ ส่งผลกระทบต่อการสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ และส่งผลกระทบต่อการศึกษาพิพากษาคดีของศาลโดยไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักนิติธรรม ประชาชนขาดความน่าเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ปัญหาสำคัญของระบบการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานของไทย มีสาเหตุจากโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาได้แบ่งแยกการสอบสวนและการฟ้องคดีออกจากกัน พนักงานสอบสวนเป็นผู้ทำการสอบสวนไปโดยลำพัง ปราศจากการตรวจสอบถ่วงดุลจากองค์กรภายนอก พนักงานอัยการมิได้มีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนและการควบคุมกำกับดูแลการสอบสวนของพนักงานสอบสวน บทบาทพนักงานอัยการของไทยจึงไม่ปฏิบัติตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และหลักอัยการสากล ซึ่งพนักงานอัยการทำหน้าที่แทนรัฐอย่างสมบูรณ์ตลอดกระบวนการดำเนินคดีอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยวางโครงสร้างระบบการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานอย่างผิดหลักการสากล กล่าวคือประเทศไทยยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ถือว่าการสอบสวนและการฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกัน ดำเนินการไปภายใต้การกำกับดูแลและความรับผิดชอบของพนักงานอัยการ แต่ระบบของไทยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้วางหลักให้สอดคล้องกับหลักสากล ดังนั้น การแก้ไข

ปัญหาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อให้ระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานมีความสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เพื่อเป็นการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพบุคลากร ภายใต้กรอบแนวทางในการป้องกันอาชญากรรม เห็นควรปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้

1) พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลร้ายและเป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมข้อเท็จจริงในส่วนอื่นด้วย ได้แก่ อายุ สถานการณ์ ประวัติอาชญากร ความหนักเบาความร้ายแรงแห่งข้อหา แรงจูงใจของผู้กระทำความผิด ตลอดจนการใช้เยียวยาของผู้ต้องหา อันเป็นภูมิหลังของผู้ต้องหา เพื่อนำมาประกอบการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษจำเลยให้เหมาะสม และนำไปสู่การใช้โทษทางเลือกให้เหมาะสมกับบุคคลผู้กระทำความผิดในแต่ละคดี

2) การสอบสวนในชั้นพนักงานสอบสวนและชั้นพนักงานอัยการต้องถือว่าเป็นขั้นตอนเดียวกัน

3) พนักงานอัยการต้องเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวน โดยถือว่าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ช่วยพนักงานอัยการ ทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงานของสององค์กร มีการตรวจสอบถ่วงดุลกันในการสอบสวนฟ้องร้อง ช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เป็นอย่างดีจากความรู้ความสามารถทางกฎหมายของพนักงานอัยการ และยังป้องกันการทุจริตในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้นทาง

4) การสอบสวนความผิดที่กฎหมายบัญญัติอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไปจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม พนักงานอัยการจะต้องเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบสำนวนและทำการสอบสวนด้วยตนเอง

5) สำนักงานอัยการสูงสุดจะต้องจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการทุกคน เพื่อเพิ่มทักษะ ความรู้ ความสามารถในการสอบสวน รวมทั้งเรื่องการบริหารสำนวนเพื่อจัดระบบงานให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตลอดเวลา พนักงานอัยการต้องมีทัศนคติค่านิยมว่าการสอบสวนคดีอาญานั้นเป็นความรับผิดชอบของพนักงานอัยการตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- คณิต ฌ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549.
- คณิต ฌ นคร. ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551.
- ธานี วรภัทร์. มาตรการบังคับทางอาญา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557.
- ธานี วรภัทร์. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.
- คณิต ฌ นคร. อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง ในรวมบทความด้านวิชาการของ ศ.ดร.คณิต ฌ นคร กรุงเทพฯ ม.ป.พ. 2540.
- น้ำแท้ มีบุญสร้าง. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, 2554.
- มานะ เมาะช่วย. ระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน ศึกษากรณีเปรียบเทียบระบบของประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และประเทศไทย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.